

MESA IV: Estrategias comunitarias en población migrante vulnerable: del modelo a la acción

Moderadores: **Xavier Casas.** *Co-dirección médica. Serveis Clínics. Barcelona.*
José J. Antón. *Sociedad Española de Sanidad Penitenciaria (SESP).*

Metodología para las intervenciones comunitarias en población migrante con riesgo de tuberculosis

Jordi Gómez i Prat¹, Grup de treball del MACIP en tuberculosi*

¹*Equip de Salut Pública i Comunitari (eSPiC). Unitat de Salut Internacional Drassanes-Vall d'Hebron (USIDVH). Servei de Malalties Infeccioses. Hospital Universitari Vall d'Hebron. Barcelona.*

Correspondencia:

Jordi Gómez i Prat

E-mail: jordi.gomez@vallhebron.cat

Enf Emerg 2026;25(3):194-196

doi: 10.18176/enfemerg.0063

El proyecto MACIP (modelo de acción comunitaria y pública)

Las personas inmigrantes en situación de vulnerabilidad social suelen sufrir, también, una mayor vulnerabilidad epidemiológica. Esto se debe, entre otros factores, a la limitada efectividad de algunas de las estrategias actuales, lo que representa un reto de salud pública para la gestión de la salud en general y especialmente de las Enfermedades de Declaración Obligatoria (EDO).

Para responder a este reto, en el año 2023 el Equipo de Salud Pública y Comunitaria de la Unidad de Salud Internacional Drassanes - Vall d'Hebron, como programa vinculado a la Subdirección General de Vigilancia y Respuesta a Emergencias de Salud Pública, inició un proyecto de investigación operativa

para evaluar el impacto y la rentabilidad de la implementación de un modelo de acción comunitaria y pública (MACIP) para las EDO y otras situaciones de interés por vulnerabilidad epidemiológica, en población inmigrante, en Cataluña¹. En concreto, para trabajar de manera directa con la tuberculosis (TB), priorizando a las personas inmigrantes² y a las personas recién llegadas³ en situación de vulnerabilidad.

Acciones comunitarias de Salud

Las acciones comunitarias son una herramienta clave para mejorar el conocimiento sobre la enfermedad, favorecer su detección temprana, facilitar la adherencia al tratamiento y reducir el estigma asociado. El enfoque comunitario de la TB es complejo, no solo por las características intrínsecas de la enfermedad, sino también

*Grup de Treball del MACIP en tuberculosi:

Helena Martínez (coordinadora)¹, Laura Gavalda¹, Mar López¹, Elisabet Sicart¹, Maria José Fernández (secretària)¹, Jordi Gómez i Prat², Hakima Ouabarab Essadek², Tahrir Rafi², Alicia Garcia Circuns², Elsa Plasència³, Àngels Tarrés⁴, Cristina Domingo⁵, Palmira Cano⁶, Daniel Rello⁷, Pilar Gomà⁸, Pilar Bach⁸, Glòria Ferrús⁹, Rosa Mercè Vileu⁹, Marta Grau¹⁰

¹Servei de Prevenció i Control de la Tuberculosi i Programes Específics, Agència de Salut Pública de Catalunya, Departament de Salut, Generalitat de Catalunya, Barcelona.

²Equip de Salut Pública i Comunitari (eSPiC), Unitat de Salut Internacional Drassanes-Vall d'Hebron (USIDVH). Servei de Malalties Infeccioses, Hospital Universitari Vall d'Hebron, ³Servei de Vigilància Epidemiològica i Resposta a Emergències de Salut Pública al Barcelonès Nord i Maresme. ⁴Servei de Vigilància Epidemiològica i Resposta a Emergències de Salut Pública a Barcelona Sud. ⁵Servei de Vigilància Epidemiològica i Resposta a Emergències de Salut Pública al Vallès Occidental i Vallès Oriental.

⁶Servei de Vigilància Epidemiològica i Resposta a Emergències de Salut Pública a la Catalunya Central. ⁷Servei de Vigilància Epidemiològica i Resposta a Emergències de Salut Pública a Girona. ⁸Servei de Vigilància Epidemiològica i Resposta a Emergències de Salut Pública a Lleida i Alt Pirineu i Aran. ⁹Servei de Vigilància Epidemiològica i Resposta a Emergències de Salut Pública al Camp de Tarragona i Terres de l'Ebre. ¹⁰Servei de Vigilància Epidemiològica de la Regió Sanitària Terres de l'Ebre.

Figura 1. (A) Taller TB en Badalona (eSPiC, noviembre 2024). (B) Taller TB en Figueres, comunidad senegalesa (eSPiC, julio 2024).

por la diversidad de escenarios que se presentan. Las acciones comunitarias realizadas en el marco del MACIP utilizan herramientas educativas y de sensibilización elaboradas específicamente para el enfoque comunitario de la TB (Figura 1). En este sentido, el Equipo de Salud Pública y Comunitaria dispone de vídeos sobre la tuberculosis, que se han utilizado en múltiples contextos.

A partir de esta experiencia, se ha desarrollado un material actualizado y estructurado en formato de cápsulas temáticas breves: las cápsulas educativas sobre TB (eSPiCTools | Tuberculosis capsules). Se trata de una herramienta pedagógica flexible y adaptable, disponible hasta el momento en 8 lenguas, pensada para ser utilizada en talleres participativos dirigidos tanto a personas afectadas por la enfermedad como a diferentes colectivos de la comunidad.

Guía metodológica: estrategias comunitarias para la prevención y el control de la tuberculosis en población migrante en contextos de vulnerabilidad

La Guía Metodológica tiene como objetivo definir la conceptualización y la metodología de trabajo de las estrategias comunitarias para la prevención y el control de la TB en población migrante en situación de vulnerabilidad, teniendo en cuenta los escenarios epidemiológicos y sociales más frecuentemente asociados a la enfermedad⁴.

Dado que la tuberculosis (TB) es un problema relevante de salud pública que requiere estrategias de intervención

adaptadas a los diferentes contextos sociales y a las características de las poblaciones afectadas, y consecuentemente a los hechos expuestos anteriormente, se ha decidido estructurar las diferentes acciones comunitarias por escenarios definiendo la estructura de cada taller en función del objetivo definido para el escenario (Tabla 1).

Este modelo ha sido recientemente citado por el ECDC como uno de los 37 modelos exitosos para mejorar las pruebas, el enlace y la adherencia en la atención de las poblaciones migrantes, relacionados con el VIH, la tuberculosis, la hepatitis vírica y las ITS en la UE/EEE⁵.

Bibliografía

1. Gómez i Prat J, Alguacil HM, Pequeño Saco S, Ouaraab Essadek H, Montero I García J, Catusís I Llena O, *et al.* Implementation of a Community-Based Public Model for the Prevention and Control of Communicable Diseases in Migrant Communities in Catalonia. *Trop Med Infect Dis.* 2023 Sep 14;8(9):446. doi: 10.3390/tropicalmed8090446.
2. Martínez Alguacil H, Gómez I Prat J, Pérez-Muto V, Tejada Panduro G, Ouaraab Essadek H, García Circuns A, *et al.* Community-based strategies for tuberculosis control in migrant communities: how to integrate determinants of vulnerability into decision-making. *BMC Public Health.* 2025 Oct 15;25(1):3498. doi: 10.1186/s12889-025-24237-3.
3. Gómez I Prat J, Martínez Alguacil H, Minguell Vergés S, Ouaraab Essadek H, García Circuns A, García Rodríguez P, *et al.* Rapid response intervention for assessing health needs in newly arrived migrants in Catalonia: a community-based, descriptive study. *BMJ Public Health.* 2026 Jun 15;4(2):e003982. doi: 10.1136/bmjph-2025-003982.
4. García-Circuns A, Gavalda-Mestre L, Gómez-i-Prat J, Ledesma-Villanueva L, Martínez-Alguacil H, Ouaraab-Essadek H. Estratègies comunitàries

Tabla 1. Estrategias y orientación de intervenciones comunitarias en TB según el escenario epidemiológico⁴.

Estratègia	Escenari epidemiològic	Tipus d'intervenció comunitària	Població diana	Objectiu principal	Càpsules	Missatges clau
Abordatge individual dels casos notificats i del seu entorn	Casos de TB confirmats	Educació sanitària i suport al procés terapèutic	Persones diagnosticades de TB	Millorar el coneixement de la malaltia, reforçar l'adherència al tractament i reduir-ne l'estigma	C1, C2, C5, C6	Què és la TB; importància de completar el tractament; prevenció de la transmissió; participació activa en la cura de la salut
	Contactes de casos confirmats o possibles	Suport a l'estudi de contactes i investigació epidemiològica	Familiars, convivents o altres contactes identificats	Facilitar l'estudi de contactes, reforçar la cascada d'atenció (proves diagnòstiques, seguiment i vinculació al sistema sanitari) i identificar possibles espais de transmissió	C1, C2, C4, C6, C7	Diferència entre infecció latent i malaltia; risc real de contacte; importància de les proves i del seguiment; reducció de pors i rumors
Abordatge comunitari en contextos sense transmissió activa	Comunitats amb incidència poblacional augmentada	Sensibilització comunitària i enfortiment de la xarxa comunitària	Associacions, col·lectius i espais comunitaris	Millorar el coneixement sobre la TB i reforçar el paper de la comunitat en la difusió d'informació sanitària	C1, C2, C6, C7	Síntomes d'alerta; TB com a malaltia curable; reducció de l'estigma; paper actiu de la comunitat
	Contextos de vulnerabilitat socio-epidemiològica	Sensibilització orientada a facilitar l'accés al sistema sanitari	Treballadors de campanya agrària o similar, migrants nous o col·lectius amb barreres d'accés	Promoure la consulta precoç i facilitar la vinculació amb el sistema sanitari	C1, C2, C3, C6, C7	Reconeixement de símptomes; accés al diagnòstic; drets sanitaris; confiança en el sistema sanitari
Abordatge comunitari en contextos amb transmissió activa o agrupacions recents de casos	Comunitats o entorns amb transmissió activa o agrupacions recents de casos	Identificació de símptomes de la malaltia per part de la persona i facilitació de l'accés al sistema sanitari	Comunitats o entorns amb transmissió identificada	Apoderar les persones per a la identificació precoç de la malaltia, per demanar atenció sanitària sense retards i per aplicar mesures de prevenció de la transmissió	C1, C2, C3, C7	Síntomes compatibles; importància del diagnòstic precoç; prevenció de la transmissió
		Cerca activa de símptomes per part de professionals i derivació al diagnòstic	Persones exposades en entorns de transmissió	Identificar persones amb clínica compatible i facilitar-ne la derivació al sistema sanitari	C1, C2, C3, C6, C7	Síntomes d'alerta; accés al diagnòstic; prevenció de la transmissió

per a la prevenció i el control de la tuberculosi en població migrant en contextos de vulnerabilitat: guia conceptual i metodològica. Barcelona: Subdirecció General de Vigilància i Resposta a Emergències de Salut Pública; 2026.

5. European Centre for Disease Prevention and Control. From evidence to practice – successful models for improved testing, linkage to and retention in care for migrant populations, related to HIV, TB, viral hepatitis and STIs in the EU/EEA. Stockholm: ECDC; 2026